

MÜZÂRAA

Müzâraa akdini mutlak olarak lâzım ve ya gayri lâzım diye niteleyenler bulunduğu gibi ekim öncesi ve sonrası arasında ayırım yaparak, yine tohumun hangi tarafça sağlandığına bakarak değerlendirme yapanlar da vardır. Bazı Hanbelîler, Mâlikîler'den İbnü'l-Mâcişûn ve Sahnûn ile Ca'ferîler'e göre müzâraa iki taraf açısından da bağlayıcıdır. Diğer Mâlikîler'le Zâhirîler'e göre tarlaya tohum ekilmeden önce gayri lâzım, ekildikten sonra lâzımdır. Hanefîler'e göre tohum ekilmeden önce tohumu verecek taraf açısından gayri lâzım, diğeri açısından lâzımdır; tohum ekildikten sonra ise her ikisi açısından lâzım hale gelir. Ahmed b. Hanbel'e ve Hanbelî mezhebindeki hâkim kanaate göre tohum ekilmiş bile olsa her iki taraf açısından gayri lâzımdır. Akid kendisi açısından bağlayıcı sayılmayan tarafın münferit iradesiyle müzâraa feshedilebilir. Bağlayıcılığın söz konusu olduğu durumlarda ancak tarafların akdi feshetme konusunda anlaşması veya meşrû mazereze binaen tek taraflı fesh yoluyla akde son verilebilir. Âmilin hastalanması, acze düşmesi, başka yere göçmesi gibi durumlar genellikle meşrû mazereze sayılmıştır. Hanbelîler'de hastalık halinde âmile yardımcı olmak üzere bir eleman verilmesi gerektiği yönünde de görüş vardır. Hanefîler'e göre ekin ekilmeden veya ekilmiş olsa bile henüz bitmeden mevcut olan bir borç sebebiyle ve başka malı da bulunmadığı için arazisini satmak zorunda kalması arazi sahibi bakımından meşrû bir fesh sebebidir. Mâlikîler, arazi sahibi iflâs etse de âmil kabul etmedikçe müzâraanın feshedilemeyeceği kanaatindedir. Ca'ferîler'e göre borç sebebiyle de olsa müzâraa hiçbir şekilde tek taraflı feshedilemez. Hanefîler, âmilin hırsızlık gibi ortaklığa ihanet niteliğindeki fiillerini arazi sahibi açısından geçerli fesh sebebi sayarlar. Şâfiîler ve Hanbelîler ise bu gibi durumlarda hâkimin alacağı bazı tedbirlerle akdin sürdürülmesine yönelik çözümler üretmişlerdir. Müzâraanın geçerli bir sebeple feshinde izlenecek usul kaynaklarda özel olarak incelenmemekle birlikte kiranın feshine kıyasla bu konuda genel kabul gören görüş şöyle ifade edilebilir: Fesh hakkı fesh sebebinin açık olduğu durumlarda ilgili tarafça doğrudan, bu sebebin değerlendirilmeye açık bulunduğu durumlarda ise ancak mahkeme kararıyla kullanılabilir.

Kararlaştırılan sürenin dolması veya öf gereği tarım mevsiminin sona ermesiyle müzâraa infisah eder. Bu durumda ürün henüz olgunlaşmamışsa olgunlaşincaya

kadar tarlada kalır; fakat o andan itibaren arazi sahibi âmilin emeği, âmil de tarla üzerinde hak sahibi sayılmadığından taraflar geri kalan süre için üründeki payı nisbetinde tarlanın kirasını veya âmilin emeğinin karşılığını yekdiğerine vermek zorundadır. İstihkak durumunda, yani arazinin başkasına ait olduğu anlaşılıp asil sahibince zaptedilmesi halinde de akid infisah eder. Ekim öncesi istihkak durumunda tazmin söz konusu değildir. Ekim sonrasında tarlanın gerçek sahibi ekinlerin sökülmesini isterse tohumun diğeri tarafça verilmiş olması halinde âmil dilerse ekinin yarısını olduğu şekliyle biçip alır, dilerse ekinin o günkü değerinin yarısını ortağına tazmin ettirir. Tohumu âmil sağlamışsa sökülün ekinin yarısını alabileceği gibi ekinin tamamını ortağına bırakıp kendi payını kıymetiyle tazmin etmesini de isteyebilir. Mâlikîler'e göre istihkak halinde asil mâlik isterse bahçesini alıp ürünü sahiplenir ve âmile o âna kadar yaptığı işlerin ücretini verir, isterse sözleşmede tarla sahibi konumuna geçerek eski şartlarla ortaklığı sürdürür. Bütün ürünün semavî bir âfetle telef olması da müzâraanın infisah sebeplerindedir. Hanefîler'e göre taraflardan birinin ölümü halinde kira akidinde olduğu gibi müzâraanın da infisah ettiği kabul edilir; ancak ekim yapıldıktan sonra ve ekin henüz yeşilken taraflardan biri ölürse vârisleri işe devam edebilir, bu durumda diğeri taraf ekin yetiştirmeye kadar akdi bozamaz (bu konudaki değişik ihtimaller ve görüşler için bk. Ali Haydar, III, 771-773). Şâfiî ve Mâlikîler'le Hanbelîler'den müzâraa ve müsâkâtı bağlayıcı sayanlara göre ürünün hangi aşamasında olursa olsun sözleşme süresi dolmamışsa bahçe sahibinin ölmesi müzâraanın devamına engel değildir.

BİBLİYOGRAFYA :

el-Muwaţta', "Müsâkât", 2; Buhârî, "Harş ve'l-müzâraa", 8, 18; Müslim, "Büyû", 114; İbn Mâce, "Rühûn", 7, 10; Ebû Dâvûd, "Büyû", 30-31; Nesâî, "Eymân", 45; Ebû Yûsuf, *Kitâbü'l-Harâc* (nşr. İhsan Abbas), s. 218-223; Yahyâ b. Âdem, *Kitâbü'l-Harâc* (nşr. Ahmed M. Şâkir), Kahire 1381, s. 38; Sahnûn, *el-Müdevenne*, IV, 8-19; İbn Zencûye, *Kitâbü'l-Emvâl* (nşr. Şâkir Zib Feyyâz), Riyad 1406/1986, II, 634; Müzenî, *el-Muhtaşar* (nşr. M. Zührî en-Neccâr), Beyrut 1393/1973, s. 128; Taberî, *İhtilâfû'l-fukahâ'* (nşr. F. Kern), Beyrut, ts. (Dârü'l-kütübü'l-ilmiyye), s. 147-167; Tahâvî, *Şerhu Me'âni'l-âşâr*, IV, 114-115; İbnü'l-Cellâb, *et-Tefrî'* (nşr. Hüseyin b. Sâlim ed-Dehmânî), Beyrut 1408/1988, II, 202-203; Hattâbî, *Me'âlimü's-Sünen* (nşr. İzzet Ubeyd ed-De'âs - Âdil Seyyid), Humus 1389/1969, III, 682-683; İbn Hazm, *el-Muhtallâ*, VIII, 215-226; Ebû Ca'fer et-Tûsî, *el-Mebsûţ fi'l-fikhi'l-İmâmiyye* (nşr. M. Bâkir el-Behbûdî), Tahran 1387/1967, III, 253-254; a.mlf., *Tezhibü'l-aḥkâm* (nşr. Seyyid Hasan el-

Müsevî Harsân), Tahran 1944, VII, 195; Suğdî, *en-Nutef fi'l-fetâvâ* (nşr. Selâhaddin en-Nâhî), Bağdad 1976, II, 550-554; Serahsî, *el-Mebsûţ*, III, 5; XXIII, 6-164; Kâsânî, *Bedâ'î'*, IV, 200; VI, 175-185; Burhâneddin el-Merginânî, *el-Hidâye*, Kahire, ts., IV, 54-71; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid* (nşr. Abdülmecid Tu'me el-Halebî), Beyrut 1418/1997, IV, 33-40; Muvaffakuddin İbn Kudâme, *el-Muğnî*, Beyrut 1984, IV, 649, 650; V, 93, 265, 565-596; Muhakkık el-Hillî, *el-Muhtaşarü'n-nâfi'* *fi fikhi'l-İmâmiyye*, Beyrut 1405/1985, s. 172-173; Nevevî, *Ravzatü'l-tâlibin*, Beyrut 1991, V, 158-170; Şehâbeddin el-Karâfî, *el-Furûk*, Beyrut, ts., III, 269; İbn Dakikul'îd, *İḥkâmü'l-aḥkâm*, Beyrut, ts., III, 131; İbn Teymiyye, *Mecmû'u fetâvâ*, XXIX, II, 66, 109, 112; İbnü'l-Cüzevî, *el-Kâvâninü'l-fikhiyye*, Beyrut, ts. (Dârü'l-kalem), s. 185-186; Ahmed b. Muhammed el-Feyyûmî, *el-Mişbâhu'l-münir*, Beyrut 1987, s. 96; Bâberî, *el-İnâye*, Beyrut, ts., VIII, 388; Heysemî, *Mecma'u'z-zevâ'id*, III, 141; İbn Hacer el-Askalânî, *Feḥḥü'l-bârî*, Beyrut 1402, V, 7-9; Molla Hüsrev, *Dürrü'l-hükkâm*, İstanbul 1287, II, 686; Haccâvî, *el-İknâ'*, Beyrut, ts. (Dârü'l-ma'rife), II, 277-281; İbn Hacer el-Heytemî, *el-Fetâvâ'l-kübra'l-fikhiyye*, Kahire 1308, III, 141; Şirbînî, *Muğnî'l-muhtâc*, II, 324-331; Şemseddin er-Remlî, *Nihâyetü'l-muhtâc*, Kahire 1938, V, 245-258; Abdurrahman Şeyhizâde, *Mecma'u'l-enhur*, İstanbul 1273, II, 777; Ahmed b. Muhammed el-Hamevî, *Gamzû'uyûni'l-beşâ'ir*, Beyrut 1405/1985, III, 118; Muhammed b. Abdullah el-Harâşî, *Şerhu Muhtaşarı Ḥalil*, Beyrut, ts. (Dârü Sâdir), VI, 63-68, 229-234; Ali b. Ahmed el-Adevî, *Hâşiyetü'l-Muhtâc* (Muhammed b. Abdullah el-Harâşî, *Şerhu Muhtaşarı Ḥalil* içinde), VI, 63-68, 234; Tahtâvî, *Hâşiyetü'l-Tahtâvî 'ale'd-Dürri'l-muhtâr*, Beyrut 1395/1975, IV, 141-146; Ahmed b. Muhammed es-Sâvî, *Buğyetü's-sâlik*, Kahire, ts., IV, 649-650; İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr* (Kahire), VI, 274-276; Şevkânî, *Neylül-euṭâr*, V, 308; *Mecelle*, md. 1426, 1431-1440; Ali Haydar, *Dürrü'l-hükkâm*, İstanbul 1330, III, 758-764, 771-773; Necîb el-Mutî, *et-Tekmilê* (Nevevî, *Mecmû'î* içinde), XIV, 416 vd.; Abdürrezzâk Ahmed es-Senhûrî, *el-Vasîʿ fi şerhi'l-Kânûni'l-medenî el-cedîd*, Kahire 1963, VI, 1366; Mustafa Ahmed ez-Zerkâ, *el-Fikḥü'l-İslâmî fi şevbihi'l-cedîd*, Dimaşk 1965, I, 41; Kenan Tunçoğlu, *Borçlar Hukuku*, İstanbul 1974, II, 357; M. Cevâd Mağniyye, *Fikḥü'l-İmâm Ca'fer es-Şâdik*, Beyrut 1404/1984, IV, 191-192; Bilmen, *Kamus*², VII, 122-136; Hüseyin Kayapınar, *İslâm Hukukunda Ortaklık ve Kira Yoluyla Arazinin İşletilmesi* (doktora tezi, 1993), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, tür.yer.; Ali Bardakoğlu, "İslâm Hukukunda ve Modern Hukukta Beklenmedik Hal Nazariyesi", *EÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 2, Kayseri 1985, II, 89; "Muḥâbere", *Mv.F.*, XXXVI, 239; "Müzâraa", a.e., XXXVII, 49-85.

HÜSEYİN KAYAPINAR

MÜZAYEDE
(المزايعة)

Sözlükte "artmak, çoğalmak; arttırmak" anlamlarındaki *zeyd* (*ziyâde*) kökünden türeyen *müzâyede* kelimesi "fiyat arttırmada rekabet etmek" demektir. Fıkıh terimi olarak satış işleminde açık arttırmada yön-

temini ifade eder. Bu usulle yapılan satım akdine **bey'u'l-müzâyede**, **bey'u men ye-zîd**, **bey'u'd-dilâle**, **bey'u'l-münâdât** gibi isimler de verilmektedir. Çünkü belli yerlerde mezat kurma uygulaması başlamadan önceki açık arttırma geleneği bir mezatçının (dellâl) satmaya vekil kılındığı mal-la birlikte pazarı dolayış müzayedeye duyurusunda bulunarak en yüksek fiyatı verecek müşteriye araması şeklinde cereyan etmiştir. Bu yöntemin karşıtına **münâkasa** (eksiltme) adı verilir.

Fakihlerin çoğunluğu, Bakara sûresinin 275. âyetini ve Hz. Peygamber'in fakir bir sahâbiye ait bazı şeyleri bu yöntemle satmasını (Buhârî, "Büyû", 59; İbn Mâce, "İcârât", 25; Ebû Dâvûd, "Zekât", 27; Tirmizî, "Büyû", 10; Nesâî, "Büyû", 22) delil göstererek bey' ve icâre gibi ivazlı işlemlerde müzayedeyi mubah saymıştır. Halife Hz. Ömer'in de zekât develerini aynı usulle sattığı rivayet edilmektedir (İbn Hazm, VIII, 448). Ancak Resûl-i Ekrem'in müzayedeyi yasakladığına dair zavıf bir hadise (Şevkânî, V, 271) dayanan İbrâhim en-Nehâî bu yöntemin kerâhetine kanaat getirmiştir. Hasan-ı Basrî, İbn Sîrîn, Evzâî, İbn Râhûye ise bir başka rivayetten hareketle (*Müsned*, II, 71; *Dârekutnî*, III, 11) bunu ganimetlerin ve mirasların satımı dışında mekruh saymıştır. Velâyet sahibinin velisi bulunduğu kişiye veya devlet yetkililerinin kamuya ait olan ya da mahkemenin hacedilen malı satarken müzayedeye usulünü uygulaması müstehap kabul edilmiştir.

Bir önceki teklif sahibiyle satıcı arasında anlaşma eğilimi belirmeden sürdürüldüğü için müzayedeye hadislerle yasaklanmış olan pazarlık üzerine pazarlıktan ayrılmaktadır. Satıcı veya vekili mala kıymetine denk bir teklif gelmediği için ilânı durduktan sonra da arttırmada bulunmanın câizliği hususunda ittifak vardır. Ancak tarafların mutabakat sağlamanın ardından bilerek yapılan arttırma pazarlık üzerine pazarlık kapsamına girer (bk. MÜSÂVEME). Mezatçının tekliflerden biriyle ilgili olarak mal sahibinin fikrini almak üzere duyuruya ara vermesi sırasında da -satış emri gelmedikçe- arttırmada bulunulabilir. Fakat Mâlikî ve Hanefîler, satıcının katılımcılardan birinin teklifini kabule meydedip ilânı durdurmasından sonraki arttırmayı pazarlık üzerine pazarlıkla özdeşleştirerek haram sayar.

Müzayedeye yöntemiyle gerçekleştirilen satışın sıhhat şartları genelde bey' akdinkilerle aynıdır. Hanefîler'e göre mezad katılanların teklifleri farklı icapları, sa-

tıcının belli bir fiyattan satışa muvafakatı ise kabulü oluşturur. Diğer mezheplerden meydana gelen çoğunluk ise satıcının onayını ertelenmiş icap, alıcıların tekliflerini kabul sayar. Genelde İslâm ülkelerinin çağdaş medenî kanunlarında Hanefî yaklaşımı benimsenmiştir.

Mâlikî mezhebindeki kuvvetli görüşe göre müzayedeye meclisinden her müşterinin teklifi, satıcı malını verilen bir fiyattan satmayı kararlaştırdığı takdirde mezat dağılıncaya kadar bağlayıcıdır. Ayrıca artış beklentisi yeni bir pey sürülse bile öncekinin bağlayıcılığı düşürmez. Mâlikîler'den İb-yânî'ye göre ise başka bir teklif gelince bağlayıcılık öncekinden düşer ve yenisine geçer. Hattâb, kendi zamanında Mekkeliler'in örfünde de bağlayıcılığın süregelen olmadığını söylemektedir. Zürkânî, müzayedeye satıcının -bizzat şart koşması veya örfün mezat meclisi dağılıncaya kadar malını tutmasına imkân vermesi hâlinde- iştirakçilerden dilediğini amlıla ilzam edebileceği kanaatindedir.

Mâlikîler'e göre esasen örf taraflar ayrıldıktan sonra bile teklifin bağlayıcılığı yönünde oluşmuşsa veya satıcı bunu şart koşmuşsa iştirakçi, teamülün gerektirdiği veya satıcının şartında belirttiği süre dolmadıkça malı satın almakla mükelleftir. Mâzerî bazı kadıların, icapsız dağılımların âdet haline geldiği pazarlardaki müzayedelerde tekliflerin tarafların ayrılmasından sonra dahi bağlayıcılığını korumasına hükmettiklerini, halbuki müşterinin -örfe aykırı düşse bile- teklifinin bağlayıcılığının mezat meclisinin sonuna kadar geçerli olmasını şart koşabileceğini belirtir. İmam Mâlik, hacedilmiş mallar veya ölünün terakesi içindeki taşınırınlar mezadının üç gün, taşınmazlarınkinin vasıfları duyurularak iki üç ay kadar sürdürülmesini müstehap diye niteler. İbnü'l-Kâsım, bu tür malların satışa çıkarıldığı mezattaki teklifleri resmî satış onayı alınıncaya kadar bağlayıcı sayar. Zamanımızda genellikle kapalı zarf usulü arttırmalarda teklifler değerlendirmenin sonuçlandırılacağı muayyen tarihe kadar, açık arttırma (alenî müzayedeye) uygulamasında ise mezat tamamlanıncaya kadar bağlayıcılığını korumaktadır.

Teklifin geri çekilmesi başkasının daha yüksek fiyat vermesinden önce gerçekleşirse bu durumda icaptan rücûun diğer satışlardakinden farkı yoktur; çünkü iştirakçinin kabul edilmeden önce icabından dönme muhayyerliği vardır. Ancak bazı Mâlikîler'e göre müşteri icabının geçerliliğini belli bir süreyle kayıtlamışsa -ki bu bütün iştirakçilerin tekliflerinin bağlayıcılığı yö-

nündeki mezhep görüşüne aykırıdır- o müddetin sonuna kadar rücû hakkını kullanamaz. Hanefî ve Mâlikîler'e göre karşılık icap ve kabul gerçekleşikten sonra taraflar aynı mecliste bulunmayı sürdürseler bile satıcının daha yüksek bir teklif geldiğinde rücû hakkı yokken Şâfiî ve Hanbelfiler'e göre vardır. Bu görüş ayrılığının sebebi ikinci gruptakilerin satıcıya meclis muhayyerliği tanımaması, birincilerin tanımasıdır. Müzayededen ayıp muhayyerliğinin geçerli olduğu diğer alım satım türlerinden farkı yoktur (bk. MUHAYYERLİK). Mâlikîler'e göre ayıp muhayyerliğinde sorumlu merci mal sahibidir; ücretli işçi konumundaki mezatçının tazmin sorumluluğu bulunmaz. Ayrıca çoğunluk, açık arttırma sırasında malın kasıtsız ve kusursuz telefî halinde de onu tazminle yükümlü kılmaz.

Mâlikî mezhebinin meşhur görüşüne göre şu şartlar dışında gabn iddiası alınan malı iade hakkı sağlanmaz. 1. Aldanan kişi onun piyasa fiyatından habersiz olmalıdır. 2. Sözleşmenin üzerinden geçen süre bir yılı aşmamalıdır. 3. Gabn fâhîş olmalıdır. Bunun ölçüsü emsâl bedelin en az üçte biri, üçte birinden fazlası veya alışılmamış miktardır. Ancak mezhep mensupları arasında, bu noktada müzayedeye ile diğer alım satım türleri arasında ayırım yapmayanların yanı sıra birçok teklif sahibinin ve ilânın bulunması sebebiyle gabn iddiasının geçersizliğine hükmedenler de vardır. Diğer mezhepler tağrîrle (aldatma) birlikte olmayan salt gabn iddiasına itibar etmez; ikisinin beraberliği durumunda ise müzayedeyi diğer alım satım türlerinden ayırmaz. Mâlikîler, özel kişilere veya kamuya ait malların resmî makamlarca satıldığı müzayedede önceden şart koşulmasa bile müşteriye ayıp muhayyerliği tanımaz; çünkü ayıbın varlığı bilinmeyebilir.

İbnü'l-Kâsım'a göre iki kişi aynı teklifi verir ve başka arttıran çıkmazsa malı ortaklaşa alırlar. İfâ b. Dînâr ise önce sürülen peye denk başka bir teklifin kabul edilmemesi gerektiği, dolayısıyla malın ilk iştirakçinin hakkı olduğu kanaatindedir; ancak ona göre de aynı fiyatın eş zamanlı olarak iki kişi tarafından verilmesi durumunda paylaşılır. Bu hükmün yetimin velisi, sultan ve vekil gibi başkasının malını satanlar için söz konusu olduğu, kendi metânı pazarlayanın ikisinden dilediğine ve hatta daha düşük pey sürene bile verebileceği de söylenmiştir. Fakat en son icabın öncekileri düşüreceği görüşünü savunanlara göre daha düşük teklif sahibine ihale mümkün değildir. Genellikle günümüz-

MÜZAYEDE

deki kapalı zarf usulünde mal veya ihale en yüksek teklif sahibinden başka bir iştirakçiye devredilebilmektedir.

Mâlikîler'e ve Hanbelîler'den Takyyüddin İbn Teymiyye'ye göre iki iştirakçiden birinin malın daha ucuza kapatılması için rakibiyle belli bir pay veya maktû bedel karşılığında anlaşarak müzayededen çekilmesini istemesinde başka tekliflerin gelmesi ihtimali varsa sakınca yoktur. Kalan iştirakçi, arttırmadan ayrılarak tarafa aralarındaki anlaşma karşılığında borçlandırıldığı bedeli malı satın almasa bile ödemekle mükelleftir. Söz konusu payın mal üzerindeki gizli ortaklık sebebiyle değil ödül olarak belirlenmesi durumunda çekilme talebi câiz sayılmaz. Ayrıca daha sonra paylaşmak maksadıyla ihtiyaç duydukları malı yahut ihaleyi ucuza kapatmak için biri hariç bütün veya çoğu iştirakçilerin ya da tüccarbaşı gibi çoğunluğu peşinden sürükleyebilecek konumundakinin danışıklı çekilmesi satıcıya zarar vereceğinden câiz görülmemiştir. Mâlikîler bunu müşteri açısından neceşe (muvâzaalı arttırma) kıyaslamakta ve satıcının rızasını zedelediğini düşünmektedir. Gerçekleşmesi durumunda akid sahihtir, fakat satıcı fesih muhayyerliğine sahiptir. Mal yok olmuşa kıymetini veya muvâzaalı satış bedelinden yüksek olanını talep hakkı vardır. Ayrıca vekil konumundaki mezatçının iştirakçilerden biriyle gizlice ortaklık yapması -malı daha pahalıya pazarlamaya çalışmayabileceği için- Hanefî, Mâlikî ve Hanbelîler'ce satıcıya hıyanet sayılmıştır. Şâfiîler buna mal sahibinin onaylaması kaydıyla, bir rivayete göre Ahmed b. Hanbel de piyasa fiyatının üzerine çıkılması durumunda cevaz vermiştir. Takyyüddin İbn Teymiyye'ye göre yetkili merciler, kendilerine müzayede usulüyle satmaları için emanet edilen malları ortaklaşa almakta anlaşılan mezatçılara tövbe kadar meslekten men dahil ta'zir cezası uygulamalıdır (*Mecmû'u fetâvâ*, XXIX, 305).

Fukahânın çoğunluğu, üçüncü kişilerce alım kastı bulunmaksızın pazarlık sırasında araya girilerek yapılan, mala rağbeti artırıcı, göstermelik, yanıltıcı yüksek fiyat tekliflerini hadislerde yasaklanan (Wensinck, *el-Mu'cem*, "ncş" md.) neceş kapsamında değerlendirir. Mütekaddim Şâfiîler'e göre böyle bir işleme neceş hükmü verilmesi için aldatma kastının bulunması dahi gerekmez. Müzayede sırasındaki neceşin hüküm bakımından diğer alım satım yöntemlerindeki neceşten farkı yoktur. Neceşin önlenmesinin gerekliliği ve neceş yapmanın günahkarlığı hususunda görüş bir-

liği vardır. Neceş işleyen kişi satıcıyla anlaşmalı ise günahta ona ortaktır. Sahâbî Abdullah b. Ebû Evfâ neceş yapanı "hain faiz yiyici" şeklinde niteler (Buhârî, "Büyü", 60; "Şehâdât", 22). Neceşli satım işlemlerini Hanefîler dışındaki üç mezhebin mensupları ve Zâhirîler haram sayar. Hanefîler'e göre malı kıymetine eriştiğinden tekliften sonraki neceş tahrîmen mekruhtur; önceki ise aldatma içermediğinden mekruh değildir.

Ancak hadislerdeki yasağın, erkân ve şartları tamam olan akdin özüne veya aslı unsurlarına değil mücâvir ya da hâricî vasfına taalluk ettiği gerekçesiyle neceşli satım işlemi fukahânın çoğunluğunca hukuken (kazâen) geçerli görülmüştür. İlgili hadislerin zâhirine itibar edenlere göre neceş yasağı bu usulle gerçekleştirilen akdin fesadını gerektirir. İmam Mâlik'ten ve Ahmed b. Hanbel'den de böyle bir görüş rivayet edilmiştir. Fukahânın genel tavrı neceşin rızayı zedelediği gerekçesiyle müşteriye bazı kayıtlarla akdi iptal hakkı verilmesi yönündedir (Mustafa Ahmed ez-Zerkâ, I, 378-379). Bazı Mâlikîler, satıcının neceş yapıldığını bildiği gabn-i fâhiş durumunda akdi hüküm bakımından aybın / kusurun gizlendiği satış gibi görüp müşteriye malı iade muhayyerliği tanır. Şâfiîler'den Mâlikîler'e katılanlar varsa da diğerleri bunun için satıcının neceşten haberi bulunması kaydını koymazlar. Zâhirîler, muhayyerlik hakkını malın satış fiyatının neceş sebebiyle kıymetini aşması şartına bağlar. Bir rivayette Ahmed b. Hanbel ve bazı Hanbelîler, müşterinin alışılmamış gabn-i fâhiş (bedelin üçte veya altıda biri) halinde akdi feshedebileceği kanaatindedir.

Osmanlı Devleti'nden bu yana kamu ihale sisteminin özel yasalarla düzenlenmesi zorunluluğu 1857 tarihli nizamnâme ile başlamış, devlet ihtiyaçlarının karşılanmasıyla ilgili işlemler 22 Nisan 1925 tarihinden itibaren 661 sayılı Müzayede, Münakasa ve İhalât Kanunu hükümleri çerçevesinde yürütülmüş, 2 Haziran 1934 tarihli ve 2490 sayılı Arttırma, Eksiltme ve İhale Kanunu ile resmî alım, satım, yapım ve hizmet gibi ihtiyaçların karşılanmasında uygulanacak nizam ve esaslar belirlenmiştir.

İslâm Konferansı Teşkilâtı'na bağlı İslâm Fıkıh Akademisi 1994 yılında Bruney'de gerçekleştirdiği sekizinci dönem toplantısında bey', icâre vb. işlemlerin müzayedeye konu olabileceği, ihtiyarî ve cebri gibi kısımlara ayrılan bu akdin / tanzim şeklinin, kayıt, kural ve şartlarının şer'î ahkâmla çatışmaması gerektiği, iştirakçilerden

terminat alınabileceği, ancak mezat sonunda bunun alıcının / yüklenicinin ödeyeceği bedelden düşülüp diğerlerine geri ödemesi icab ettiği, kayıt ücreti talebine bir mani bulunmadığı ve neceşin çeşitli türlerinin haram kılındığı kanaatine ulaşmıştır (*Mecelletü Mecma'i'l-fıkhi'l-İslâmî*, VIII/2 [1994], s. 169-170).

BİBLİYOGRAFYA :

Wensinck, *el-Mu'cem*, "ncş" md.; *Müsned*, II, 71; Buhârî, "Büyü", 58-60, 64, 70, "Şehâdât", 22, "Şurût", 8, 11, "Hiyel", 6, "Edeb", 81; Müslim, "Nikâh", 51-52, "Birr", 30, 32, "Şurût", 11, "Büyü", 11-13; İbn Mâce, "İcârât", 14, 25; Ebû Dâvûd, "Zekât", 27, "İcâre", 10; Tirmizî, "Büyü", 10, 65; Nesâî, "Nikâh", 20, "Büyü", 16-17, 19, 21-22; Sahnûn, *el-Müdevvene*, IV, 353; Tahâvî, *Muhtaşaru İhtilâfi'l-ulemâ* (nşr. Abdullah Nezir Ahmed), Beyrut 1416/1995, III, 47; Dârekutnî, *es-Sünen* (nşr. Abdullah Hâşim Yemânî el-Medene), Kahire, ts. (Dârü'l-mehâsin), III, 11; İbn Hazm, *el-Muhtallâ*, VIII, 447-449; Bâcî, *el-Muntekâ*, Kahire 1332, V, 101; Serahsî, *el-Mesbû't*, XV, 76; İbn Rüşd, *el-Beyân ve't-tahşil* (nşr. Ahmed eş-Şerkâvî İkbâl - Muhammed Haccî), Beyrut 1404/1984, VIII, 474-476; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, II, 145-147; İbn Kudâme, *el-Mugnî* (Herrâs), IV, 234-237; V, 117-119; Abdülkerim b. Muhammed er-Râfî, *el-'Aziz şerhu'l-Veciz* (nşr. Ali M. Muavaz - Âdil Ahmed Abdülmevcûd), Beyrut 1417/1997, IV, 130, 131-132; Nevevî, *el-Mecmû'*, XIII, 17-19; İbn Teymiyye, *Mecmû'u fetâvâ*, XXIX, 304-305; XXX, 97-99; Şemseddin İbn Müflih, *Kitâbü'l-Fürû'* (nşr. Abdüssettâr Ahmed Ferrâc), Beyrut 1405/1985, IV, 96-97, 402; İbnü'l-Mülâkkın, *Tuhtetü'l-muhtâc ilâ edilletü'l-Minhâc* (nşr. Abdullah b. Saâf el-Lihyânî), Mekke 1406/1986, IV, 314, 315-316; İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-kâdir*, VI, 476-477, 479; Hattâb, *Mevâhibü'l-celil*, Beyrut 1398, IV, 237-239; Buhûtî, *Keşşâfû'l-kınâ'*, III, 183, 198-199, 212, 432-433; Muhammed b. Abdullah el-Haraşî, *Şerhu Muhtaşaru Hatîl*, Bulak 1318, V, 82-83; Muhammed b. Ahmed ed-Desûkî, *Hâşiyeye 'ale's-Şerhi'l-kebir*, [baskı yeri ve tarihi yok] (Dârü'l-fikr), III, 5, 67-68, 159, 170; IV, 26, 27; Şevkânî, *Neylû'l-evtâr*, V, 268-271; Mustafa Ahmed ez-Zerkâ, *el-Fıkhi'l-İslâmî fi sebubihî'l-cedid*, Dışişleri Bakanlığı Yayınları, I, 377-379; Ali Muhyiddin el-Karadâgî, *Mebedü'r-rızâ fi'l-ukûd*, Beyrut 1406/1985, I, 633-640; M. Revvâs Kal'acî, *el-Mu'âmelâtü'l-mâliyyetü'l-mu'âşıra fi dav'i'l-fikh ve's-şerî'a*, Beyrut 1420/1999, s. 142-149; Necâtî M. İlyas Kavkâzî, *Be'fu'l-müzâyede: el-Mezâdü'l-'alenî, ahkâmühü ve tatbikâtühü'l-mu'âşıra: Dirâse fıkhiyye mu'âşıra*, Amman 1424/2004, s. 36-196; M. Osman Şübeyr, "Akdü bey'ü'l-müzâyede beyne's-şerî'a ve'l-kânûn", *Mecelletü's-şerî'a ve'd-dirâsâtü'l-İslâmiyye*, V/11, Küveyt 1988, s. 331-380; M. Muhtâr es-Selâmî, "Bey'ü'l-müzâyede", *Mecelletü Mecma'i'l-fıkhi'l-İslâmî*, VIII/2, Cidde 1415/1994, s. 9-52; Abdülvehhâb İbrâhîm Ebû Süleyman, "Akdü'l-müzâyede beyne's-şerî'atü'l-İslâmiyye ve'l-kânûn: Dirâse muhtâbe ma'at-terkiz 'alâ bazî'l-kazâyâ'l-mu'âşıra", a.e., s. 53-133; "Karâr rakm: 77/4/8d bişer'i 'akdi'l-müzâyede", a.e., s. 169-170; "Bey' menhiyyün 'anh", *Mv.F*, IX, 219-222; "Müzâyede", a.e., XXXVII, 86-93; "Neceş", a.e., XL, 118-120.

